

КОССКО

Тетяна Гаврилівна

старший науковий співробітник,
Центр дослідження інтелектуальної
власності і трансферу технологій
Національної академії наук України

kosko@nas.gov.ua

(м. Київ)

НАУКОВІ ВІДКРИТТЯ ВЧЕНИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ В 60–80-х рр. ХХ сторіччя

Метою статті є висвітлення історії здобутків науковців Національної академії наук України, найвизначнішими з яких є наукові відкриття. Відкриття вносять докорінні зміни в рівень пізнання і тому мають світове значення. Актуальність цього дослідження зростає в рік 100-літнього ювілею створення Національної академії наук України. Методом історичного аналізу були проаналізовані відкриття науковців академії періоду 60–80-х рр. ХХ ст. Відкриття українських вчених були тісно пов'язані із напрямками наукових досліджень у області фізики, матеріалознавства, хімії, біології. Зареєстровані відкриття створено як окремими вченими, так і в результаті дослідницької роботи декількох науковців, імена яких не повинні бути забутими. Велика кількість наукових відкриттів є свідченням ефективної роботи науковців академії. В теперішній час ефективність державної науково-технологічної та інноваційної політики залежить від виявлення пріоритетів науково-технологічного та інноваційного розвитку країни, реалізації наукових здобутків, використання результатів наукових відкриттів.

Ключові слова: наукові відкриття, науковці, академія наук, напрямки наукових досліджень, явище, властивість, закономірність, винахід.

SCIENTIFIC DISCOVERIES OF SCIENTISTS OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE OF THE 60–80s OF THE 20 CENTURY

The purpose of the article is to cover the history of achievements of scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine, the most outstanding of which are scientific discoveries. The discovery makes radical changes to the level of cognition

and therefore has a global significance. The relevance of this study increases in the year of the 100th anniversary of the creation of the Ukrainian Academy of Sciences. Method of historical analysis was used to analyze the discoveries of NASU scholars of the 60–80s of the 20 century. The connection of discoveries of Ukrainian scientists in scientific researches in the field of physics, materials science, chemistry, biology was revealed. Registered discoveries are created as separate scientists, and as a result of the research work of teams of scientists, whose names should not be forgotten. A large number of scientific discoveries in the evidence of effective work. At present, the effectiveness of state science and technology and innovation policy depends on identifying the priorities of scientific and technological and innovative development of the country, realizing scientific achievements, and using the results of scientific discoveries.

Key words: *scientific discoveries, scientists, academy of sciences, directions of scientific research, phenomenon, property, regularity, invention.*

НАУЧНЫЕ ОТКРЫТИЯ УЧЕНЫХ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК УКРАИНЫ В 60–80-х гг. XX столетия

Целью статьи является освещение истории достижений ученых Национальной академии наук Украины, самыми выдающимися из которых являются научные открытия. Открытие вносят коренные изменения в уровень познания и поэтому имеют мировое значение. Актуальность данного исследования возрастает в год 100 – летнего юбилея создания Национальной академии наук Украины. Методом исторического анализа были проанализированы открытия ученых академии периода 60–80-х гг. XX века. Открытия украинских ученых тесно связаны с направлениями научных исследований в области физики, материаловедения, химии, биологии. Зарегистрированные открытия созданы как отдельным учеными, так и в результате исследовательской работы нескольких ученых, имена которых не должны быть забыты. Большое количество научных открытий является свидетельством эффективной работы ученых академии. В настоящее время эффективность государственной научно-технологической и инновационной политики зависит от выявления приоритетов научно-технологического и инновационного развития страны, реализации научных достижений, использование результатов научных открытий.

Ключевые слова: *научные открытия, ученые, академия наук, направления научных исследований, явление, свойство, закономерность, изобретение.*

Постановка проблемы. У ювілейний рік 100-ї річниці зі створення Національної академії наук України (Академії) актуальним завданням є висвітлення здобутків вітчизняних науковців, одними з найвидатніших є наукові відкриття.

Саме відкриття дозволяють формувати принципово нові напрями в розвитку відповідних галузей науки, техніки та промисловості. В усьому світі відкриття дають поштовх подальшому розвитку науково-технологічному прогресу. Не можна недооцінити вплив їх на розвиток техніки, а в подальшому і на економіку країни. Існує і зворотній зв'язок – наукові відкриття є провідним чинником, який кардинально вплинув та впливає на розвиток науки.

У сучасній вітчизняній історіографії науки і техніки, в роботах, присвячених історії науки, приділяється увага історії окремих відкриттів, що зроблені науковцями Академії. Але багато відкриттів та їх авторів залишилося поза увагою. Немає також і повної картини, яка б висвітлила питання створення відкриттів.

Аналіз досліджень і публікацій показав, що на сьогоднішній день істориками науки і техніки приділяється увага висвітленню багатьох постатей видатних представників академічної науки, авторів визначних досягнень, в тому числі і відкриттів.

Так, Ю.О. Храмов багато років віддав вивченню історії Академії, її видатних представників та їхнього вкладу в розвиток вітчизняної та світової науки [1, 2]. В. А. Шендеровський [3] присвятив історичні дослідження видатним діячам української науки, в тому числі і деяким видатним академічним науковцям. О.О. Вісин було зроблено дослідження відкриттів вчених у природничих науках, окрім біології та медицини, які народилися на українській землі [4, с. 33–35].

Історичний огляд питання реєстрації наукових відкриттів та їх правової охорони в світі, в СРСР, та в Україні зроблено Г.О. Андрощуком, Ю.Л. Бошицьким, Є.А. Булат, В.В. Потоцьким, В.А. Івановим. В книзі також наведені короткі описи більшості відкриттів, зроблених українськими науковцями [5]. Але не всі відкриття представлені в цьому виданні, немає вказівок на те, в яких наукових закладах відкриття зроблені. Тому не можна дослідити той факт, що майже всі вони зроблені вченими Академії і, таким чином, роль академічної науки залишилася поза уваги.

Метою і завданням дослідження. В листопаді цього року виповняється 100 років створення Національної академії наук України. Тому актуальним є історична реконструкція її діяльності. Метою представленого дослідження є історичний аналіз потенціалу української науки та його еволюції за часів «розвиненого соціалізму». Здійснена спроба висвітлення видатних здобутків науковців Академії наук України, авторів відкриттів, які зробили свій великий внесок у розвиток як вітчизняної, так і світової науки і техніки.

Основна частина. Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, поряд із іншими результатами творчої діяльності, наукове відкриття визнано об'єктом інтелектуальної власності, який потребує належної правової охорони і законодавчого регулювання.

Наукове відкриття – встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей (законів), властивостей і явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни в рівень пізнання [6].

Основні ознаки відкриття це – світова новизна, достовірність (доказовість) та фундаментальність (докорінні зміни в рівні пізнання).

Існують три категорії відкриттів: явище, властивість, закономірність.

Явище матеріального світу як об'єкт відкриття (ефект) – це невідома раніше, об'єктивно існуюча форма прояву сутності об'єкту матеріального світу, що вносить докорінні зміни у рівень пізнання.

Властивість матеріального світу як об'єкт відкриття – це невідома раніше, об'єктивно існуюча якість об'єкту матеріального світу, що вносить докорінні зміни у рівень пізнання.

Закономірність матеріального світу як об'єкт відкриття – це невідомий раніше, об'єктивно існуючий стійкий зв'язок між явищами або властивостями матеріального світу, що вносять докорінні зміни у рівень пізнання.

Відкриття тісно пов'язані з напрямками наукових досліджень і завжди є результатом наукового дослідження.

В СРСР право на наукове відкриття засвідчувалося дипломом та охоронялося у порядку, встановленому законом. Реєстрація і охорона

відкриттів в СРСР юридично була введена в 1956 р., але фактично – з 1957 р. Реєстрація відкриттів здійснювалася «Государственным комитетом по изобретениям и открытиям при Государственном комитете СССР по науке и технике (Госкомизобретений)». Існувало і матеріальне стимулювання авторів наукових відкриттів.

Поняття «відкриття» та «винахід» мають чітке розмежування. **Винахід** – конкретне технічне вирішення існуючої проблеми, що має світову новизну, неочевидність рішення (винахідницький рівень) та можливість практичного втілення або застосування. Тобто винахід – це технічне вирішення завдання, в результаті якого створюються нові пристрої, методи (способи), речовини.

Але існує і зв'язок винаходів та відкриттів. Так, в процесі виконання фундаментальних наукових розробок, які передували реєстрації наукового відкриття, створювалися винаходи. Але у більшості випадків відкриття давало поштовх створенню винаходів, які знаходили своє успішне застосування у промисловості.

В умовах розгортання науково-технічної, технологічної та інформаційної революції наука періоду 60–80-х рр. ХХ ст. розвивалася швидкими темпами, розширювалися її потенціальні можливості, в тому числі за рахунок розвитку існуючих академічних установ і створенню нових. Чисельність наукових працівників збільшувалася. Велика увага приділялася фінансуванню науки. Наприклад, протягом 1985–1989 рр. видатки на розвиток науки залишалися на рівні приблизно 5% від республіканського бюджету.

Також велика увага приділялася винахідницькій роботі наукових установ. У 1964 р. у відповідності до постанови Ради Міністрів СРСР від 14 червня 1962 р. № 607 «Об улучшении охраны государственных интересов в области изобретений и открытий и о дальнейшем улучшении организации изобретательства в СССР», Президією АН УРСР були організовані патентні служби в 29 науково-дослідних інститутах АН УРСР. При головних інститутах технічного профілю були створені галузеві патентні фонди. Президією АН УРСР розроблено та затверджено «Положение о патентной службе научного

учреждения АН УРСР», які в тому числі займалися і підготовкою документів на реєстрацію відкриттів, що були зроблені науковцями.

В той час у діяльності інститутів зростала частка прикладних досліджень для промисловості, науково-промислового комплексу, космічних програм. Це позначилося і на обсягах винахідницької, патентно-ліцензійної діяльності інститутів, яка зростає у кілька разів, що було відображено в щорічних звітах АН УРСР. За 1969–1974 рр. зареєстровано приблизно стільки ж винаходів, скільки їх було створено за всі попередні роки Радянської влади. Показники щодо винахідництва і подалі зростали (з матеріалів архіву НАН України).

У 80-90-ті роки ХХ ст. в УРСР вже діяла така структура Академії наук УРСР (Академія), яка являла собою науково-технічний комплекс. До його складу окрім науково-дослідного інституту входили – експериментальне виробництво, конструкторське бюро, дослідний завод для виготовлення зразків нової техніки, працювали інженерні центри. Академія мала в своєму складі потужну дослідно-виробничу базу, здатну доводити наукові розробки інститутів до рівня високої готовності для практичного використання. Академія цього періоду тісно співпрацювала з виробництвом.

Розвиток науки характеризувався подальшим розвитком вже існуючих наукових шкіл та виникненням нових. Більшість зареєстрованих відкриттів у Академії створено не окремими вченими, а в результаті дослідницької роботи великих наукових колективів [7].

Створені наукові відкриття належали до провідних наукових напрямків. Так, плідними напрямками роботи АН УРСР, в яких були досягнуті великі успіхи, є фізика, астрофізика, геофізика, ядерна фізика, квантова електрофізика, фізика твердого тіла, хімія, біологія. По суті, наукові відкриття ставали розв'язуванням наукових проблем.

Так, за період 1965–1990 рр. було зареєстровано 30 відкриттів, створених науковцями Академії наук СРСР. Із них 15 наукових відкриттів були створені в співавторстві з науковими співробітниками установ АН СРСР та одне – в співавторстві з німецькими науковцями. Наукові відкриття створювалися за

найважливішими напрямками фундаментальних досліджень. Найбільш відкриттів цього періоду було зареєстровано в області фізики, електроніки та квантової електроніки.

Так, у 1965 р. було зареєстроване відкрите раніше невідоме явище емісії електронів, що виходить із тонких плівок золота у кілька десятків ангстрем при проходженні через них електричного струму [8, с. 40], що було зроблене П.Г. Борзяком, О.Г. Сарбеєм, Р.Д. Федоровичем, диплом № 31 (Інститут фізики АН УРСР). Було зазначено, що це відкриття може стати основою для розробки нового типу катодів та електронних пристроїв.

У тому ж році було видано диплом про відкриття О.С. Давидову за теоретичне обґрунтування явища розщеплення невироджених молекулярних термів у кристалах (Інститут фізики АН УРСР), диплом № 50. Це явище дозволяє з'ясувати причини збудження молекул та вивчати структуру кристалів та її зміни при переході в інші модифікації та при механічних деформаціях.

У 1965 р. був виданий диплом № 45 про відкриття раніше невідомого явища циклотронного резонансу в металах М.Я. Азбелем (Фізико-технічний інститут АН УРСР) та Е.А. Канером (Інститут радіофізики та електроніки АН УРСР), що використовувався при дослідженнях електронної структури в металах [9, с. 12].

У 1966 р. було видано диплом № 46 про відкриття явища магнітоакустичного резонансу А.І. Ахієзером, В.Г. Бар'яхтаром, С.В. Пелетминським, яке сприяло розвитку нового напрямку в фізиці магнетизму та було видано Р.І. Гарберу диплом № 49 про відкриття явища пружного двійникування, що розширило знання про процеси двійникування в кристалах (Фізико-технічний інститут АН УРСР) [9, с. 13].

У 1977 р. було зареєстроване явище осциляції термодинамічних та кінетичних властивостей плівок твердих тіл, автори: І.М. Ліфшиць (Інститут фізичних проблем АН СРСР), В.Н. Луцький, М.І. Елінсон, Ю.Ф. Огрін, В.Б. Садомирський (Інститут радіофізики та електроніки АН УРСР) та

А.М. Косевич (Фізико-технічний інститут низьких температур АН УРСР), диплом № 182.

Так, наприклад, наукове значення цього відкриття полягає в виявленні якісно нових можливостей досліджень фундаментальних властивостей твердого тіла. Практичне значення відкриття в тому, що на його основі можна було б створити новий клас твердотільних електронних пристроїв, робота яких може бути основана на зміні енергетичного стану мікрочастинок у плівці.

В області ядерної фізики було зареєстровано в 1978 р. явище виникнення сильно деформованих тяжких атомних ядер у квазістаціонарному стані, автор В.М. Струтинський (Інституті ядерних досліджень АН УРСР), диплом № 200. Відкриття затвердило нові наукові уявлення про процес поділу тяжких ядер та стимулювало вивчення нових надважких елементів.

У 1980 р. було зареєстровано відкриття Г.В. Курдюмова та Л.Г. Хандроса (Інституті металофізики АН УРСР) «Явище термопружної рівноваги при фазових перетвореннях мартенситного типу (Ефект Курдюмова)», диплом № 239. Наукове значення цього відкриття в тому, що воно змінило уявлення про механізм кінетики мартенситних перетворень в металах та сплавах.

Відкриття явища визначило подальший розвиток теоретичних та експериментальних досліджень, дозволило виявити зв'язок між кристалографією, термодинамікою та кінетикою перетворень мартенситного типу. Практичне значення цього відкриття в тому, що на його основі створено новий клас сплавів з унікальними властивостями, а саме – пам'яттю форми та надпружністю. Промислові сплави цього типу використовуються в техніці для прямого перетворення теплової енергії в механічну. А саме в терморегулюючій апаратурі, механічних з'єднаннях, інструментах медичного призначення.

У 1984 р. О.Г. Сарбеєв (Інститут фізики АН УРСР), З.С. Грибніковим та В.В. Мітіним (Інституті напівпровідників АН УРСР) при співпраці з німецькими колегами-фізиками М. Аше та Х. Костіалом була відкрита властивість багатозначної анізотропії електропровідності напівпровідникових кристалів в міцних електричних полях, диплом № 294.

Відкриття цієї властивості дозволило відкрити новий напрямок в фізиці напівпровідників, а саме дослідження багатозначності анізотропії різних фізичних властивостей в умовах відхилення від стану рівноваги. На практиці результати відкриття можливо використати для розробки датчиків магнітного поля, тиску, тощо.

Були важливі відкриття і в інших областях науки, таких як хімія та фізико-хімія. Так, в 1975 р. в області хімічних наук було зареєстроване наукове відкриття Ю.К. Делімарського, О.Г. Зарубицького, В.Г. Будніка (Інститут загальної та неорганічної хімії АН УРСР) «Явище переносу металу з катоду на анод при електролізі іонних розплавів», що зроблене разом із науковцями АН СРСР, диплом № 155.

Відкриття створює нові уявлення про здатність металів електролітично розчинятися тільки на аноді та виділятися тільки на катоді. Практичне значення відкриття полягає в тому, що виявлене явище може бути покладено в основу прогресивних хіміко-технологічних та металургійних процесів. Велике практичне значення вказаного відкриття підтверджується тим, що йому передували чотири зареєстровані та впроваджені винаходи.

Також у 1979 р. О.П. Виноградовим (АН СРСР), В.В. Немошкаленком і В.Г. Альошиним (Інститут металофізики АН УРСР) та Ю.М. Хірним (Інститут прикладної фізики АН УРСР) було зроблене відкриття невідомої раніше властивості неокисненості ультрадисперсних форм простих речовин, що знаходяться на поверхні космічних тіл, диплом № 219 [10, с. 23].

У галузі біологічних наук було зроблено ряд відкриттів, а саме:

- зареєстроване у 1979 р. відкриття П.Г. Костюка, О.О. Кришталя, В.І. Підопличка (Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця АН УРСР) «Явище вибіркової кальцієвої провідності мембрани соми нервових клітин, що саморегулюється», диплом № 276;

- зареєстроване у 1982 р. відкриття «Властивість шкіри китоподібних активно регулювати гідродинамічний опір плаванню шляхом управління локальною взаємодією шкірного покриву з обтікаючим потоком», що було

зроблене В.В. Бабенком, Л.Ф. Козловим (Інститут гідромеханіки АН УРСР) та О.Б. Чернишовим (Інститут гідробіології АН УРСР) у співавторстві з науковцями АН СРСР, диплом № 265.

Період 1986–1990 рр. був дуже плідним щодо розвитку фундаментальної академічної науки. Як результат, науковці Академії наук УРСР одержали 12 дипломів про відкриття, в тому числі 3 – науковці установ фізико-технічного профілю, 1 – в області наук про Землю та 8 – науковцями установ хімічного та біологічного профілю АН УРСР.

Так, наукове відкриття видатного фізика – теоретика С.І. Пекара (Інститут фізики АН УРСР) «Явище поширення додаткових світлових хвиль (хвиль Пекара) в кристалах» було зареєстроване в 1986 р., диплом № 323.

Це відкриття внесло докорінні зміни в лінійну кристалооптику, яка вважалася на той час завершеним розділом у фізиці. Воно стало основою для створення методів дослідження параметрів кристалів. В тому ж році зареєстровано відкриття Е.І. Рашби (Інститут фізики АН УРСР) «Явище комбінованого резонансу в кристалах», диплом № 327.

Практично використовується комбінований резонанс як метод дослідження енергетичного спектру електронів в кристалах та для вивчення дефектів кристалічної ґратки в кристалах. Область технічного втілення комбінованого резонансу є квантова електроніка, а саме напівпровідникові квантові генератори (лазери на спинному комбінованому розсіюванні) [5, с. 51–52].

В області наук про Землю в 1987 р. було зареєстроване відкриття «Закономірність руйнування гірничих порід у підземних умовах», автори А.М. Зорін, С.А. Полуянський, В.І. Тарасьєв (Інститут геотехнічної механіки АН УРСР), яке було зроблено в співавторстві з науковцями Всесоюзного науково-дослідного інституту гірничої геомеханіки і маркшейдерської справи, диплом № 337.

У 1987 р. були зареєстровані відкриття, що зробили В.І. Скок, О.О. Селянко та В.О. Деркач (Інституті фізіології ім. О.О. Богомольця АН

УРСР) «Властивість іонних каналів синаптичних хеморецепторів людини та тварин вибірково взаємодіяти з речовинами, що порушують синаптичну передачу», диплом № 329 та відкриття С.М. Гершензона (Інститут молекулярної біології і генетики АН УРСР) «Властивість екзогенних ДНК (дезоксирибонуклеїнових кислот) викликати вибіркові мутації генів», диплом № 340.

У 1988 р. Державний комітет по винаходах і відкриттях (Держкомвинаходів) при Державному комітеті СРСР по науці і техніці зареєстрував два відкриття вчених Академії в галузі біології, а саме:

«Явище постперспираційної проникності шкіряного покрива», автор П.П. Слинько (Інституті фізіології ім. О.О. Богомольця АН УРСР), диплом № 354;

«Явище вибіркової гетерокоагуляції мінеральних колоїдних частинок із мікроорганізмами», автори Ф.Д. Овчаренко, З.Р. Ульберг, В.Р. Естрела-Льопис, Н.В. Перлов, Б.С. Коган (Інститут колоїдної хімії і хімії води ім. А.В. Думанського АН УРСР) зробили відкриття в співпраці з науковцями Московського державного університету та Інституту мінералогії, геохімії і кристалохімії рідкісних елементів Міністерства геології СРСР, диплом № 361.

В 1989 р. було зареєстровано чотири відкриття, зроблені вченими Академії наук УРСР:

«Явище двобатьківського наслідування генних детермінант цитоплазми при парасексуальній гібридизації (злитті) соматичних клітин рослин», автори Ю.Ю. Глеба, К.М. Ситник, Р.Г. Бутенко (Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР, спільно з Інститутом фізіології рослин АН СРСР), диплом № 362;

«Властивість клітин, продукуючих специфічні білки, змінювати в ході диференціювання швидкості синтезу окремих транспортних РНК (рибонуклеїнових кислот)», автори Г.Х. Макуха, Г.В. Єльська (Інститут молекулярної біології і генетики АН УРСР), диплом № 367;

«Властивість рідинних сумішей полімерів в області розшарування», автори Ю.С. Ліпатов, Є.В. Лебедев, В.М. Кулезньов, Л.Б. Кандирін (Інститут хімії

високомолекулярних сполук АН УРСР спільно з Інститутом тонкої хімічної технології Мінвузу РРФСР), диплом № 374;

«Явище дифузіїфорезу», автори В.В. Дерягін, С.С. Духін, З.Р. Ульберг, Г.Л. Дворніченко (Інститут колоїдної хімії і хімії води ім. А.В. Думанського АН УРСР спільно з Інститутом фізичної хімії АН СРСР), диплом № 376.

Необхідно підкреслити, що за період 1965–1990 рр. Держкомвинаходів було видано 30 дипломів на відкриття, що були зроблені вченими АН УРСР. Це при тому, що загальна кількість зареєстрованих відкриттів, зроблених українськими вченими становила 33. Це свідчило про ефективну роботу Академії при проведенні фундаментальних досліджень, зростання значення результатів наукових досліджень для розвитку економіки країни. Про це переконливо свідчить те, що тільки за чотири роки 1986–1990 рр. установами АН УРСР було одержано 12 дипломів про відкриття.

Представлене дослідження не мало за мету оцінку висвітлених і тих, що не ввійшли до тексту статті наукових відкриттів. Всі наукові відкриття допомагають одержати загальну картину оточуючого нас світу, а їх значення та цінність, як свідчить історія науки і техніки, може виявитися тільки з роками.

Виявлення загальних тенденцій та закономірностей в історії розвитку науки і техніки України має відіграти ключову роль в концепції її подальшого розвитку в сучасній Україні. Так, на теперішній час, згідно Цивільному кодексу України (ЦК України), наукове відкриття – це встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей і явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання. Цивільним кодексом України наукове відкриття визнано об'єктом інтелектуальної власності, який потребує правової охорони і зазначено, що право на нього має охоронятись у порядку, встановленому відповідним законом [11].

Різноманітним аспектам правової сутності наукового відкриття присвятили свої дослідження українські науковці. Так, Є.А. Булат наголошувала, що виявлено чинники, які обґрунтовують доцільність введення правової охорони наукових відкриттів в Україні [12]. Але в Україні періоду незалежності

відповідного закону так і не було прийнято, тому ймовірні наукові відкриття, що зроблені українськими вченими за цей період не реєструються та не охороняються державою. В той час ефективність державної науково-технологічної та інноваційної політики залежить від пошуку методології виявлення пріоритетів науково-технологічного та інноваційного розвитку країни, реалізації наукових здобутків, використання результатів наукових відкриттів.

Подальше дослідження питання наукового відкриття може бути пов'язане з розробкою теми вивчення зв'язку винаходів та відкриттів. Оскільки в процесі виконання фундаментальних наукових розробок було створено винаходи, які передували реєстрації наукового відкриття. Також деякі відкриття породжували створення винаходів, які знаходили своє успішне застосування в промисловості.

Висновки. Вплив результатів наукових досліджень в період 60–80-х рр. ХХ ст. на науково-технічний прогрес був надзвичайно великим та забезпечував поступовий розвиток економіки країни. В свою чергу, державна система реєстрації наукових відкриттів стимулювала створення нових напрямків наукових досліджень.

Наукові відкриття українських вчених свідчать про ефективну роботу АН УРСР при проведенні наукових досліджень по всім напрямкам природничих наук, особливо фізики (ядерної фізики, фізики твердого тіла, астрофізики, геофізики, квантової електрофізики, електроніки), матеріалознавства, хімії, біології (мікробіології, генетики), наук про Землю. Існуюча правова проблема визнання, реєстрації та захисту наукового відкриття в Україні потребує подальшого розгляду та врегулювання. Сучасна академічна наука йде шляхом розвитку та нових визначних здобутків, але необхідно не забувати і про видатні досягнення світового рівня науковців України. Це повинно сприяти підвищенню авторитету академічної науки та авторитету науковців та винахідників у сучасній незалежній Україні.

Список використаних джерел та літератури

1. Храмов Ю. А. Физики. Биографический справочник. Москва : Наука, 1983. 321 с.
2. Храмов Ю. О. Фізика. Історія фундаментальних ідей, теорій та відкриттів. Київ : Фенікс, 2012. 813 с.
3. Шендеровський В. А. Нехай не гасне світ науки. Київ : Рада, 2003. Т. 1. 416 с.
4. Вісин О. О. Відкриття вчених, народжених українською землею. *Модернізація науково-технологічної політики України* : матеріали Двадцять першої Всеукраїнської наукової конференції молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів, Київ, 15 квіт. 2016 р. Київ, 2016. С. 46–49.
5. Научные открытия ученых Украины / Андросчук Г. А., Бошицкий Ю. Л., Булат Э. А., Потоцкий В. В., Иванов В. А. Киев : Новая идеология, 2004. 111 с.
6. Положение об открытиях, изобретениях и рационализаторских предложениях. Утверждено Постановлением Совета Министров СССР № 435 от 24 апреля 1959 г. Москва : ЦНИИПИ, 1959. 134 с.
7. Храмов Ю. А. История формирования и развития физических школ на Украине. Киев : Феникс, 1991. 216 с.
8. Открытия в СССР 1957–1967 : сборник кратких описаний открытий, внесенных в Государственный реестр СССР. Москва : ЦНИИПИ, 1968. 100 с.
9. Азаров А. М. Открытия учёных СССР. Справочник. Киев : Наукова думка, 1988. 320 с.
10. Открытия в СССР 1979. Сборник кратких описаний открытий, внесенных в Государственный реестр открытий СССР. Москва : ЦНИИПИ, 1980. 36 с.
11. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003. № 40–44. Ст. 356. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення : 25.04.2018).
12. Булат Є. О. Наукове відкриття, як об'єкт цивільних правовідносин : автореф. дис....канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2010. 16 с. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> (дата звернення : 25.04.2018).

References

1. Khramov, Yu. A. (1983). *Fiziki. Biograficheskiy spravochnik* [Physicists. Biographical reference]. Moskva : Nauka, 321. [in Russian].
2. Khramov, Yu. O. (2012). *Fizyka. Istoriya fundamentalnykh idei, teorii ta vidkryttiv*. [Physics. The history of fundamental ideas, theories and discoveries]. Kyiv : Feniks, 813. [in Ukrainian].
3. Shenderovskiy, V. (2003). *Nekhay ne hasne svit nauky* [Let not quenched world of science]. Kyiv : Rada, 1, 416. [in Ukrainian].
4. Visyn, O. O. (2016). *Vidkryttya vchenykh, narodzhenykh ukrayinskoiu zemleiu* [The discovery of scientists born of Ukrainian soil]. *Materialy Dvadsyat*

pershoi Vseukrainskoi naukovoï konferentsii molodykh istorykiv nauky, tekhniky i osvity ta spetsialistiv, Kyiv, 15 kvit. 2016 r. [Materials of the Twenty First All-Ukrainian Scientific Conference of Young Historians of Science, Technology and Education and Professionals, Kyiv, April 15. 2016]. Kyiv, 245. 46–49 [in Ukrainian].

5. Androshchuk, G. A., Boshitskiy, Yu. L., Bulat, E. A., Pototskiy, V. V. and Ivanov, V. A. (2004). *Nauchnyye otkrytiya uchenykh Ukrainy* [Scientific discoveries of Ukrainian scientists]. Kyev : Novaia ideologiya, 111. [in Russian].

6. (1959). *Polozheniye ob otkrytyakh, izobreteniyakh i ratsionalizatorskikh predlozheniyakh.* [Regulations on discoveries, inventions and rationalization proposals]. *Utverzhdeno Postanovleniem Soveta Ministrov SSSR № 435 ot 24 aprelja 1959 g.* [Approved by Resolution of the Council of Ministers of the USSR No. 435 of April 24, 1959]. Moskva : TsNIPI, 134. [in Russian].

7. Khramov, Yu. A. (1991). *Istoriya formirovaniya i razvitiya fizicheskikh shkol na Ukraine* [The history of the formation and development of physical schools in Ukraine]. Kiev : Feniks, 216. [in Russian].

8. (1968). *Otkrytiya v SSSR 1957–1967 : sbornik kratkikh opisaniy otkrytiy, vnesennykh v Gosudarstvennyy reyestr SSSR.* [Discoveries in the USSR 1957–1967. A collection of short descriptions of discoveries made in the State Register of the USSR]. Moskva : TsNIPI, 100. [in Russian].

9. Azarov, A. M. (1988). *Otkrytiya uchenykh SSSR. Spravochnik.* [Discovery of scientists of the USSR. Reference]. Kiev : Naukova dumka, 320. [in Russian].

10. (1980). *Otkrytiya v SSSR 1979. Sbornik kratkikh opisaniy otkrytiy, vnesennykh v Gosudarstvennyy reyestr otkrytiy SSSR* [Discoveries in the USSR 1979. Collection of short descriptions of discoveries made in the State Register of Discoveries of the USSR]. Moskva: TsNIPI, 1980. 36. [in Russian].

11. (2003). *Tsyvilnyy kodeks Ukrayiny* [The Civil Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)* [Information from the Supreme Council of Ukraine]. 40–44. 356. URL : [http:// zakon4.rada.gov.ua](http://zakon4.rada.gov.ua). (date of treatment : 25/04/2018). [in Ukrainian].

12. Bulat, Ye. O. (2010). *Naukove vidkryttya, yak ob'ekt tsyvilnykh pravovidnosyn* [Scientific discovery as an object of civil legal relations] : avtoref. dys. kand. yuryd. Nauk : 12.00.03 / In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy [Institute of State and Law. V. Koretsky of the National Academy of Sciences of Ukraine]. Kyiv, 16. URL : <http://www.irbis-nbu.gov.ua> (date of treatment : 25/04/2018). [in Ukrainian].

Рецензент:

Рогожа М.М., д.і.н., доцент

Надійшла до редакції 27.04.2018 р.